

חמץ של נוכרי וז"א "תנו רבנן" - "מצוי בידך"

לאחר שהביריתא אסרה לקבל בפיקדון את חמצו של הנוכרי – הגמרא מביאה ברייתא שמאגדת דינים נוספים שקשורים לחמץ נוכרי.

ברייתא

{1} נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו – אין זקוק לבער (שנאמר "ולא יראה לך חמץ" ומותר לראות חמץ של נוכרי).
{2} הפקידו אצלו (וחייב באחריותו) – זקוק לבער.
{3} יחד לו בית (אך לא קיבל עליו אחריות) – אין זקוק לבער, שנאמר "לא ימצא".

כיצד התנא של הברייתא למד מפסוק "לא ימצא" שמשמע ממנו לאסור, שפטור מלבער את חמץ הנוכרי אם ייחד לו בית?!

רב פפא: הפסוק מוסב על דין הפקידו אצלו שזקוק לבער (מקטע 2), שנאמר "לא ימצא" (כדלעיל בברייתא, כיוון שקיבל על החמץ אחריות).
רב אשי: הפסוק מוסב על דין ייחד לו בית שאינו זקוק לבער (מקטע 3), שנאמר "לא ימצא בבתיהם" ונחשב שהנוכרי מכניס את חמצו לביתו שלו, ולא לביתו של היהודי.

מדברי חכמים באיסור השכרת בתים לנוכרים משמע שאף שהיהודי השכיר את הדירה לנוכרי – עדיין היא נחשבת כביתו ואסורה בהכנסת עבודת כוכבים. אך מסוגייתנו משמע שאם הנוכרי השכיר את ביתו של היהודי מותר להכניס לו חמץ?

שכירות אינה קונה, אך כיוון שהתורה אמרה באיסור חמץ "לא ימצא" – האיסור חל רק על חמץ ש"מצוי" תחת ידו של היהודי, והחמץ שהנוכרי מניח ברשותו (ששכר מהיהודי) אינו נחשב ברשותו של היהודי (כיוון שאינו יכול להשתמש בו כרצונו) ולכן אין זקוק לבערו.

משנה
ע"ז כא ע"א

משכירין להם (לנוכרים) בארץ ישראל בתים... אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה (שידור בה, אלא לאחסן בה בהמות או עצים) אמרו, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר "ולא תביא תועבה אל ביתך".

בדיקת חמץ ליוצא מביתו לדרך רחוקה וז"א "ואמר רב" - "שתי שבתות"

הגמרא מביאה שלושה דינים של רב יהודה בשם רב: א. המוצא חמץ ביום טוב כופה עליו כלי, שמא ישכח ויאכלנו. ב. חמץ של נוכרי בביתו עושה לו מחיצת היכר גבוהה עשרה טפחים, שמא ישכח ויאכלנו. ג. היוצא מביתו לדרך רחוקה שלושים יום קודם החג אין זקוק לבער את החמץ שבביתו.

רב יהודה
בשם רב

רב יהודה אמר רב: המפרש (יוצא לים בספינה) והיוצא בשיירה (למקום רחוק) קודם שלושים יום (לפסח) – אין זקוק לבער (את החמץ שבביתו), תוך שלושים יום – זקוק לבער.

אביי: כוונת רב ללמד על החזר לביתו בחג, זקוק לבער במידה ויצא תוך שלושים יום, אבל אם יחזור לאחר הפסח – אין זקוק לבער את חמצו.

רבא: אם בעל הבית יודע שיחזור לביתו בתוך ימי החג חובתו לבער את חמצו, אפילו אם יצא לדרך בראש שנה, ולא דווקא "תוך שלושים יום". (מכיוון שבחזרתו לביתו חמצו אסור בהנאה ואינו שלו – לכן הוא אינו יכול לבטלו במהלך החג, ועובר עליו ב"בל יראה").

רבא: כוונת רב ללמד על אדם שלא חזר לביתו בחג, לכן היוצא קודם שלושים יום אינו צריך לבער את חמצו, אך תוך שלושים יום מחויב לבער את החמץ (וכמובן, שאם חזר לביתו בחג חייב לבער את החמץ תמיד, ללא קשר לזמן יציאתו לדרך).

שיטתו של רבא בהסברו של רב על דין היוצא לדרך רחוקה היא המשך לשיטתו בדין המכניס חמץ לתוך אוצרו. בשניהם פוסק רבא שאם בדעתו של בעל החמץ לחזור לביתו במהלך הפסח – עליו לבער אותו מרגע הכנסתו, ואם אין בדעתו לחזור לביתו במהלך הפסח – חייב לבער את החמץ רק במסגרת של שלושים יום.

חכמים קבעו שדווקא שלושים יום לפני הפסח צריך להתחיל לבדוק את החמץ, בהסתמכותם על דברי הברייתא המורה שחכמים צריכים לדרוש את הלכות החג לתלמידיהם שלושים יום קודם החג.

רבא

רבא: העושה ביתו אוצר (מחסן ושם בתחתית הבית חמץ, ועליו העמיד את תבואתו) קודם שלושים יום – אין זקוק לבער (את החמץ, כיוון שהחמץ נחשב כשרוף, כדין "חמץ שנפלה עליו מפולת"), תוך שלושים יום – זקוק לבער (כיוון שחלה עליו בעת הכנסת החמץ בביתו חובת ביעור חמץ, לא מועיל להערים עליו את שאר התבואה).
וקודם שלושים יום נמי לא אמרן (שלא צריך לבער) אלא שאין דעתו לפנותו (התבואה בפסח), אבל אם דעתו לפנותו אפילו קודם שלושים יום נמי זקוק לבער (כיוון שהוא לא יכול לבטל את החמץ, ועובר עליו ב"בל יראה").

ברייתא

שואלין (התלמידים) ודורשין (החכמים) בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום, רבי שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות (שבועיים).